

**LEEFMILIEU BRUSSEL
BRUXELLES ENVIRONNEMENT**

BIM - IBGE

LABEL “ECODYNAMISCHE ONDERNEMING”

**CATALOGUS VAN MILIEUPRAKTIJKEN IN DE
ONDERNEMING**

COLOFON

Coördinatie:

Gabriel Torres

Verbeteringen en voorstellen:

Catherine Bouland

Christine Bourbon

Marie-Caroline Coppieters

Géraldine Delavignette

Yannic Demotte

Saïd El Fadili

Aude Lenders

Ronald Piers de Raveschoot

Jean-Christophe Prignon

Cécile Riffont

Pierre Sibille

Simon Staszak

Marianne Thys

Verantwoordelijke uitgevers:

Jean-Pierre Hannequart

Eric Schamp

Dit document is een update van de “Catalogus van praktische maatregelen inzake milieubeheer” (D/5762/2000/1).

INHOUD

□ INLEIDING		5
□ PRAKTIJKEN MET DIRECTE MILIEUEFFECTEN	7	
○ ENERGIE		9
○ LUCHT		17
○ WATER		21
○ AFVAL		29
○ MOBILITEIT		37
○ GELUID		41
○ BODEM		45
○ GROENE RUIMTEN EN ONBEBOUWDE GEBIEDEN		49
□ PRAKTIJKEN MET INDIRECTE MILIEUEFFECTEN	51	
□ ORGANISATIEGEBONDEN PRAKTIJKEN		53

Catalogus van milieupraktijken in de onderneming

INLEIDING

Deze **catalogus van milieupraktijken in de onderneming** heeft een dubbel doel:

Enerzijds bevat hij in cheklistvorm 74 vragen die de milieuverantwoordelijke van een onderneming kan raadplegen bij het invoeren van een milieubeheersysteem. Na elke vraag volgt een niet-exhaustieve opsomming van goede praktijken die stuk voor stuk een mogelijke oplossing bieden voor de problematiek in kwestie.

Anderzijds is de structuur van de catalogus identiek met die van het kandidaatsdossier voor het verkrijgen van het label “Ecodynamische Onderneming” van het BIM. Deze catalogus is dus bruikbaar om een balans op te maken van de reeds bestaande milieuvriendelijke praktijken in de onderneming, maar ook om ideeën op te doen voor nog te realiseren acties. Op die manier kan de onderneming haar kandidatuur voor het Brusselse label ondersteunen.

Hierbij evenwel de volgende opmerkingen:

De opgesomde praktijken zijn voorbeelden zonder enige aanspraak op volledigheid. Daarom kunt u elke reeks voorbeelden aanvullen met eigen elementen uit uw bedrijfspraktijk.

De opgesomde maatregelen zijn uiteraard niet allemaal op elk type bedrijf van toepassing.

Maak uw keuze op basis van de reële kenmerken van uw bedrijf (omvang, sector, juridisch statuut...).

Sommige maatregelen kunnen uiteraard met verschillende vragen verbonden worden.

Het was evenwel een bewuste keuze om elke maatregel slechts één keer in de opsommingen op te nemen. Compostering wordt bijvoorbeeld onder “afval” vernoemd, maar niet onder “groene ruimten en onbebouwde gebieden.”

Milieubeheer van gebouwen en tertiaire activiteiten zoals kantooractiviteiten komen vaak aan bod. Dat heeft te maken met het overheersende ondernemingsprofiel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Wij hebben enkele wijzigingen aangebracht in de vorige versie van de catalogus om de structuur ervan dichter te doen aansluiten bij de vereisten van de internationale referentiesystemen op het gebied van milieubeheersystemen (EMAS en ISO14001). In elk hoofdstuk hebben de eerste vragen betrekking op de situatiebeoordeling, de volgende vragen op de analyse van de beheersing, en de laatste vraag op de follow-up van de milieueffecten.

Catalogus van milieupraktijken in de onderneming

PRAKTIJKEN MET DIRECTE MILIEUEFFECTEN

- ENERGIE**
- LUCHT**
- WATER**
- AFVAL**
- MOBILITEIT**
- GELUID**
- BODEM**
- GROENE RUITEN EN ONBEOUWDE
GEBIEDEN**

Catalogus van milieupraktijken in de onderneming

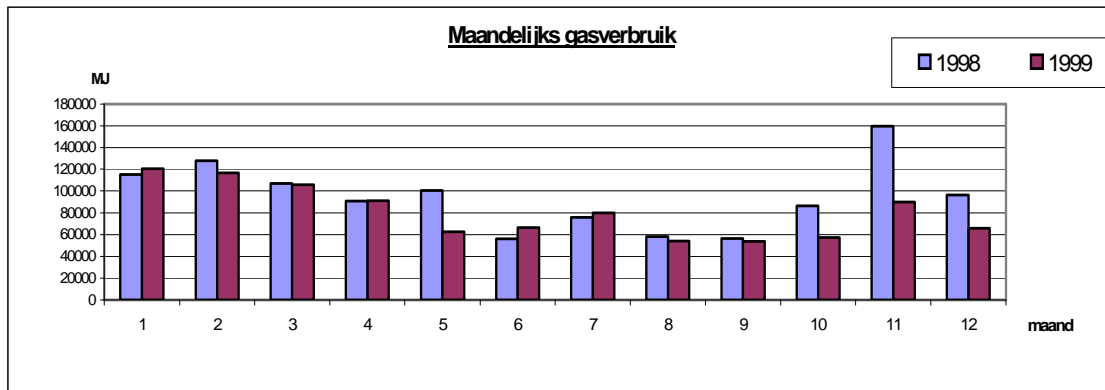
ENERGIE

1) BESTAAT ER EEN ENERGIEBOEKHOUDING (MAATREGELEN VOOR FOLLOW-UP, CONTROLE EN ANALYSE VAN HET VERBRUIK)?

- Kruis voor elk gebruik de energiedrager aan.

	Energiedragers			
	Gas	Stookolie	Elektriciteit	Andere
Verwarming				
Sanitair warm water				
Fornuis				
Noodaggregaat (generator)				
Elektrische huishoudapparatuur				
Verlichting				
VAC (ventilatie, koeling, airconditioning, luchtbevochtiging...)				
Kantooruitrusting				
Productie-installaties				

- Evolutie voor elke energiedrager (elektriciteit in kWh, gas in m³, stookolie in liter...). Voorbeeld:

- Evolutie, in €, van het verbruik voor elke energiedrager
- Indien mogelijk ook opname van de verbruiksmeters en follow-up van de gegevens per gebruikstype (verbruik van de verwarming, van HVAC-installaties...)
- Klimaatcorrectie van de gegevens (voor vergelijking op jaarbasis)
- Verband tussen de fysieke gegevens (bv. aantal kJoule) en de facturatie
- Regelmatige gegevensregistratie (bij voorkeur maandelijks)
- Identificatie van de hogeverbruiksposten
- Kwartuurpiekbeheer
- Uitvoeren van een energieaudit van het gebouw (om de 5 jaar)

- ❑ Uitwerken van indicatoren (relatief verbruik) die kenmerkend zijn voor het bedrijf: het absolute verbruik, uitgedrukt in verhouding tot bepaalde referentie-eenheden, zoals verwarmde oppervlakte, aantal werknemers, jaarmzet
- ❑ Beoordeling van de resultaten: ontwikkeling in de tijd, vergelijking met andere ondernemingen uit dezelfde sector (benchmarking), vergelijking met normen...
- ❑ Plaatsing van afzonderlijke meters voor de verschillende energiedragers
- ❑ Andere:

Specifieke maatregelen voor kantooractiviteiten

- Verbruik in verhouding tot het aantal m² gebruikte oppervlakte, in verhouding tot het aantal gebruikers (bv. verwarmingsindicator: J/m³/graaddag, elektriciteitsindicator: kWh/personeelslid...)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor textielreinigings- en wasserijactiviteiten

- Follow-up per productielijn of productieafdeling
- Verbruik volgens de hoeveelheid behandeld linnen (bv. kWh/kg behandeld linnen)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages of carrosseriebedrijven

- Verbruik in verhouding tot het aantal behandelde voertuigen
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten

- Follow-up van het verbruik, vooral het verbruik van verwarming en productie van sanitair warm water (eventueel ook het verbruik van ventilatie, airconditioning, keukens, wasserij...)
- Verbruik in verhouding tot de verwarmde oppervlakte van het etablissement en in verhouding tot de bezettingscijfers (bezettingsgraad, aantal overnachtingen, aantal geserveerde maaltijden enzovoort)
- Andere:

2) ZIJN ER WARMTE-ISOLERENDE MAATREGELEN GENOMEN (BUITENSCHIL VAN HET GEBOUW, LEIDINGEN...)? (maatregelen die kunnen leiden tot een vermindering van het verbruik of van de milieuverontreinigende uitstoot)

- ❑ Uitvoering van een thermografie of infiltrometrie om de zwakke punten in de isolatie en de luchtdichtheid van de buitenschil van het gebouw te bepalen
- ❑ Maatregelen ter beperking van warmteverliezen ter hoogte van ingangen en doorgangen tussen verwarmde en onverwarmde zones (tochtportalen, automatische sluitingen, gordijnen...)
- ❑ Warmte-isolatie (bv. ≥ 150 mm) van het dak, van ongebruikte zoldervertrekken, in het hoofdgebouw en elk verwarmd bijgebouw
- ❑ Warmte-isolatie van de buitenmuren, de vloeren en de kelderzolderingen
- ❑ Warmte-isolatie (bv. ≥ 30 mm) van de warmwaterleidingen in onverwarmde lokalen

- Beperking van beglaasde oppervlakken
- Vensters met dubbele of drievoudige beglazing of met voorzetramen, ramen met thermische onderbreking
- Opmaken van een balans van de wandisolatie (bekende K-waarden)
- Kennis van de totale K-waarde
- Plaatsing van reflecterende folie achter de radiatoren
- Maatregelen om de luchtdichtheid van de buitenschil van het gebouw te verbeteren
- Andere:

Specifieke maatregelen voor textielreinigings- en wasserijactiviteiten

- Isolatie van het stoomnet, van het condensatienet, van het warmwaternet
- Andere:

Specifieke maatregelen voor magazijn-, opslag- of garageruimten

- Garage- of magazijnpoort met kleine toegangsdeur
- Andere:

Specifieke maatregelen voor accommodatieactiviteiten

- Warmte-isolatie (bv. ≥ 50 mm) van de reservoirs en leidingen voor sanitair warm water
- Andere:

3) MAKEN DE TECHNISCHE KEUZES INZAKE HVAC-INSTALLATIES (VERWARMING, VENTILATIE EN AIRCONDITIONING*) EEN VERMINDERING VAN HET VERBRUIK OF VAN DE MILIEUVERONTREINIGENDE UITSTOOT MOGELIJK?

** alle installaties, inclusief technische stoomproductie*

- Gebruik van natuurlijke ventilatie (mogelijkheid om de vensters te openen)
- Gebruik van warmtekrachtkoppeling (gecombineerde productie van warmte en elektriciteit) of microwarmtekrachtkoppeling
- Correcte dimensionering van het warmteproductiesysteem: overdimensionering vermijden, rekening houden met de interne warmtetoevoer en met de warmte-isolatiecoëfficiënt K (of U)
- Geschiktheid en juiste dimensionering van de ventilatie- en airconditioningsystemen
- Gebruik van materialen met faseovergang voor opslag van koude energie, als een airconditioningsysteem absoluut noodzakelijk is
- Vensteruitrusting en gebouwworm die *night cooling* mogelijk maken (intensieve dwarsventilatie tijdens de nacht)
- Keuze voor efficiënte stookketel(s) (bv. laagtemperatuurketels (rendement $> 90\%$), condensatieketels enzovoort)
- Geen elektrische verwarming, ook niet als bijverwarming
- Verhoging van de verwarmingsoppervlakte van de verwarmingselementen (zodat op lagere temperatuur kan worden verwarmd)
- Liever externe beschermingsystemen (luiken, luifels...) dan gebruik van klimatisatiesysteem bij eventuele zomerhitte
- Warmterecuperatoren of warmteregeneratie op luchtafzuigroosters

- Verificatie van de mogelijkheid een afstandsbedieningsysteem te installeren voor kleine gedecentraliseerde stookruimten
- Warmwatervoorziening alleen op plaatsen waar dat noodzakelijk is (warm watertoevoer aan wastafeltjes vermijden)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor textielreinigings- en wasserijactiviteiten

- Decentrale stoomopwekking of directe gasverwarming (bv. mangels, droogtoestellen)
- Warmterecuperatie of -regeneratie uit gassen (condensator), uit lozingswater, recirculatie van drooglucht...
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten

- Afstemming en juiste dimensionering van de toestellen voor productie van sanitaire warm water
- Sanitair warm water afgekoppeld van het verwarmingssysteem
- Nagaan van de wenselijkheid om automatische voormengers te installeren (beperking van energieverliezen in sanitaire warmwaterleidingen)
- Warmteterugwinning uit afvalwater
- Warmteterugwinning uit koelinstallaties
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten

- Warmteterugwinning uit droogprocedés
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages of carrosseriebedrijven

- Gebruik van infrarood droogtoestellen voor het drogen van kleine overschilderde oppervlakken
- Verfcabines met warmterecuperatie
- Andere:

4) MAKEN DE TECHNOLOGISCHE KEUZES INZAKE VERLICHTING EEN VERMINDERING VAN HET VERBRUIK OF VAN DE MILIEUVERONTREINIGENDE UITSTOOT MOGELIJK?

- Keuzes om de efficiëntie van de verlichtingspunten te verbeteren:
 - Standaardfluorescentiebuizen (diameter 38 mm) vervangen door buizen van de nieuwe generatie van 26 mm of nog beter 16 mm
 - Fluorescentiebuizen met elektronische ballast
 - Reflectoren (witte of liever nog spiegels) ter hoogte van de verlichtingspunten
 - Spaarlampen in plaats van klassieke gloeilampen of oude halogeenlampen
 - Vervanging van gerichte lampen (halogeenspotjes) door leds (halfgeleiders)
 - Gebruik van ledspots (met regelbare kleur) voor krachtige spots
- Keuzes om de gebruiksduur van kunstlicht te beperken:

- Maximaal gebruik van natuurlijk licht (bv. door te letten op grootte en plaats van de vensters, schikking van de meubels, de kleuren van de omgevende vlakken, keuze voor buitenbeplanting met afvallende bladeren, installatie van reflectoren, heliostaten, lichtschachten, lightpipes...)
- Installatie van aanwezigheidsdetectoren (bv. optische schakelaars) in bepaalde lokalen, op bepaalde kantoorlagen of bepaalde verdiepingen
- Installatie van zoveel mogelijk tijdschakelaars
- Keuzes om de sterkte van kunstlicht te beperken:
 - Beperking van indirecte verlichting
 - Gebruik van zoneverlichting in plaats van algemene verlichting voor sommige lokalen
 - Installatie van dimmers (regelaars waarmee de lichtstroom automatisch kan worden aangepast aan de natuurlijke lichtinval en de behoeften) in ruimten die zich daartoe lenen (bv. eetruimten)
- Beperking van de buitenverlichting door die aan de reële behoeften aan te passen en gebruik te maken van lampen met laag verbruik (bv. lagedruk-natriumlampen)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten

- Uitrusting met energiezuinige lampen in ruimten die gedurende lange periodes onafgebroken verlicht zijn (hal, receptie, salons, trappenhuis, gangen, overlopen, beroepsruimten zoals keukens enzovoort)
- Andere:

5) MAKEN DE TECHNOLOGISCHE KEUZES INZAKE ELEKTRISCHE APPARATUUR EEN VERMINDERING VAN HET VERBRUIK OF VAN DE MILIEUVERONTREINIGENDE UITSTOOT MOGELIJK?

- Keuze voor energiezuinige apparatuur of huishoudtoestellen met energielabel A (+ / ++)
- Elektrische handdrogers in gemeenschappelijke toiletruimten vervangen door dispensers van handdoekjes van kringlooppapier
- Andere:

Specifieke maatregelen voor kantooractiviteiten

- Keuze voor kantoorapparatuur (computers, printers, fotokopieertoestellen, faxtoestellen) met een label zoals het Amerikaanse “energy star”-label of een Europees eco-label voor computers. Keuze voor platte beeldschermen met screensaver
- Huishoudtoestellen (vaatwasser, koelkast) met Europees ecolabel of met energielabel A of B
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten

- Energiezuinige elektrische huishoudtoestellen (vaatwasmachines, koelkasten, diepvriezers, wasmachines, droogkasten...) met ofwel het Europese ecolabel ofwel een energielabel A of B

- Toevoer van voorverwarmd water (bijvoorbeeld uit zonneboiler) aan wasmachines en vaatwassers
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake textielreiniging, wasserijen of wasruimten

- Keuze voor energiezuinige machines (bv. machines met A klasse-label voor kleinere eenheden)
- Andere:.....

6) WORDT EROP TOEGEZIEN DAT HET TECHNISCH ONDERHOUD WORDT GEOPTIMALISEERD EN DAT PREVENTIEF ONDERHOUD WORDT AANGEMOEDIGD?

- Onderhoudscontracten waarbij de onderhoudsfirma financieel belang heeft bij energiebesparing
- Het bedrijfspersoneel dat verantwoordelijk is voor het onderhoud, heeft de nodige bekwaamheid om het rendement van de installaties te optimaliseren
- Regelmatige controle en regelmatig onderhoud van de machines
- De verbrandingsinstallaties zijn zo afgesteld dat onvolledige verbranding wordt vermeden
- Jaarlijks onderhoud van de verwarmingsinstallatie en met name de stookolieketels
- De stookruimte wordt regelmatig stofvrij gemaakt (om vervuiling van de branders te vermijden)
- Regelmatige reiniging en ontluchting van de radiatoren
- Regelmatige reiniging van de verlichtingselementen en van de reflectoren van de verlichtingstoestellen
- Regelmatige controle en regelmatig onderhoud van de elektrische hoog- en laagspanningsinstallaties
- De isolatie van het gebouw en van de leidingen wordt geregeld gecontroleerd en indien nodig hersteld
- Ongehinderde verspreiding van de warmte vanaf de radiatoren (niet gehinderd door gordijnen, vensterbanken, rugleuningen...)
- Regelmatige ontdooiing van de koelinstallaties of beter nog, koelinstallaties met automatische ontdooiing
- Regelmatige controle van de deurdichtheid en de werktemperatuur van koelinstallaties
- Opvolging van de koelvloeistoffen (controle van afdichtingen)
- Betere afstelling van de koelinstallaties voor de klimaatregeling van het gebouw
- Nagaan of het wenselijk is de werking van de ventilatoren en van de pompen of circulatiepompen aan te passen aan de behoeften (verwarmingscircuits of ijswatercircuits)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor textielreinigings- en wasserijactiviteiten

- Regelmatig onderhoud van het stoomcircuit (lekken), stookketel(s), drogers (roterende of tunneldrogers)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor restaurantactiviteiten

- Geregelde reiniging en filtervervanging van afzuigkappen
- Koelkasten en diepvriezers vaak ontdooien
- Geregeld reinigen van de roosters van koelkasten en diepvriezers
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten

- Geregelde controle en geregeld onderhoud van de machines
- Andere:

7) WORDT EROP TOEGEZIEN DE REGELING VAN HET VERBRUIK TE OPTIMALISEREN?

- Bestaan van een centraal regelsysteem voor de verwarming:
 - Met buitensensoren (om rekening te houden met de buitentemperatuur)
 - Met timers (om rekening te houden met het activiteitsritme)
 - Met thermostaten voor zoneregeling
- Bestaan van thermostaatkranen op de radiatoren indien er geen centrale verwarmingsregeling is
- Temperatuurbeperving van het water in het verwarmingscircuit tot maximaal 60°C
- Geoptimaliseerde regeling van de ventilatie
- Specifiek daluurbeheer
- Andere:

Specifieke maatregelen voor textielreinigings- of wasserijactiviteiten

- Optimale regeling van de mangels (eventueel met automatische onderbreking)
- Optimalisatie van het droogproces, gebruik van vochtigheidssensoren
- Andere:

Specifieke maatregelen voor accommodatieactiviteiten

- Tijdens koude periodes wordt de bezetting van het gebouw georganiseerd volgens de verwarmde lokalen (bv. toewijzing van de kamers, gebruik van vergaderzalen), a fortiori als de verwarming per zone kan worden geregeld
- Geoptimaliseerde werking van de circulatiepompen voor het sanitair warm water (aanwezigheid van buiten- of binnensensoren)
- Thermostatische controle van het sanitair warm water en temperatuurbeperving tot maximaal 50 °C
- Voor het zwembad, watertemperatuur 2° C lager dan de omgevingstemperatuur
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten

- Regeling van het ventilatiedebiet naar gelang van de bezettingsgraad van de machines
- Andere:

8) WORDT ENERGIEBESPAREND GEDRAG AANGEMOEDIGD (INSTRUCTIES, INFORMATIE, NIEUW GEDRAG)?

- Het personeel heeft instructies gekregen om niet-gebruikte elektrische uitrusting (zowel apparaten als verlichtingstoestellen) systematisch uit te schakelen
- Het personeel heeft instructies gekregen om convectors uit te schakelen en deuren van verwarmde ruimten te sluiten...
- Bestaan van instructies voor een rationeel gebruik van elektrische huishoudtoestellen (droogkast, wasmachine, vaatwasmachine...) d.w.z. dat ze met volle lading moeten draaien (niet overvol en ook niet halfvol)
- Actieve bewustmakingscampagnes, geen onpersoonlijke nota's
- Andere:

Specifieke maatregelen voor kantooractiviteiten

- Instructies voor het uitschakelen van computers, fotokopieerapparaten, printers
- Rationeel gebruik van andere elektrische toestellen (zoals de vaatwasmachine) d.w.z. dat ze met volle lading moeten draaien (niet overvol en ook niet halfvol)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake textielreiniging, wasserijen of wasruimten

- Instructies om de machines niet onder- of overbelast te gebruiken: wasmachines, droogkasten, mangels...
- Instructies om voorwas, hogetemperatuurwas (> 70°) te beperken
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten

- Personeel (instructies)
 - Rationeel gebruik van elektrische huishoudtoestellen (droogkast, wasmachine, vaatwasmachine...) d.w.z. dat ze met volle lading moeten draaien (niet overvol en ook niet halfvol)
 - Vermijd diepvriezen (bv. gebruik van diepgevroren voedingswaren of diepvriezen van verse voedingswaren) als gewone koeling volstaat
 - Andere:
- Cliënteel (aanbevelingen)
 - Aanmoedigen om liever douche dan bad te gebruiken
 - Verlichting uitschakelen alvorens de kamer te verlaten
 - Andere:

9) KAN ER VASTSTELLING WORDEN GEDAAN VAN EEN VERBETERING VAN DE ENERGIE-EFFICIËNTIE VAN DE ONDERNEMING?

- Balans van de waargenomen resultaten, met daling van de gekozen verbruiksindicatoren
- Andere:

10) WORDT ER OOK NAAR GESTREEFD DE MILIEUVERONTREINIGENDE UITSTOOT TE BEPERKEN DOOR DE KEUZE VAN DE ENERGIEBRONNEN EN -DRAGERS?

Catalogus van milieupraktijken in de onderneming

- ❑ Gebruik van *hernieuwbare energiebronnen* (zonne-energie, windenergie, energie uit biomassa) in de mate van het mogelijke (bv. zonneboilers, stookketel op hout)
 - ❑ Bioklimatisch ontwerp van het gebouw (compactheid, oriëntatie): passieve zonne-energie bevorderen
 - ❑ Fossiele brandstoffen: gas boven stookolie verkiezen
 - ❑ Het contact tussen de omgevingslucht binnen in het gebouw en de gebouwstructuur maximaliseren (de lucht moet toegang hebben tot de thermische massa): loze plafonds en/of isolerende vloerbekledingen vermijden om een passieve regeling van de oververhitting mogelijk te maken
 - ❑ Kiezen voor warmteaccumulerende materialen, om de thermische inertie te verhogen
 - ❑ Sanitair warm water produceren met gas in plaats van elektriciteit
 - ❑ Andere:
- Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten*
- Liever gasfornuizen en -ovens dan elektrische
 - Andere:

LUCHT

11) WORDT DE KWALITEIT VAN DE OMGEVINGSLUCHT BINNEN HET GEBOUW OPGEVOLGD?

- Bestaan van procedures voor raadpleging van het personeel
- Bestaan van procedures voor het behandelen van klachten
- Uitvoering van een analyse van de binnenluchtkwaliteit indien nodig: chemische, biologische analyses.
- Uitvoering van een analyse van het binnenluchtcomfort: temperatuur, luchtvochtigheid
- Onderzoek naar eventuele aanwezigheid van asbest en/of andere giftige stoffen
- Andere:

12) ZIJN ER MAATREGELEN INGESTELD VOOR FOLLOW-UP, ANALYSE EN PLANNING OP HET GEBIED VAN LUCHTEMISSIES?

- Inventaris van de bronnen van luchtmissies (herhaaldelijk terugkerende of occasionele, diffuse of niet-diffuse bronnen) met beschrijving van het type emissie
Voorbeeld van overzichtstabel:

Installatie vanwaar de uitstoot afkomstig is	Aard en kenmerken van de uitstoot	Evaluatie van de emissiehoeveelheid	Preventiemaatregelen en/of zuiveringstechnieken

- Wat punten van herhaalde of aanzienlijke emissie betreft: regelmatige analyse van het debiet en van andere relevante parameters (in het bijzonder voor emissies van oplosmiddelen)
- Definitie van de doelstellingen inzake emissiereductie
- Follow-up van buurtklachten
- Parameters betreffende de gebruikte oplosmiddelen (concentraties oplosmiddel, type oplosmiddel)
- Andere:

Binnenlucht

13) WORDT EROP TOEGEZIEN DE VENTILATIE OF DE AIRCONDITIONING TE OPTIMALISEREN?

- Bevorderen van natuurlijke verluchting: mogelijkheid om vensters te openen, draairamen met ventilatieklep
- Airconditioning zoveel mogelijk vermijden
- Zorgen voor voldoende hygiënische luchttoevoer in verhouding tot het gebruik van het gebouw: natuurlijke ventilatie, hybride ventilatie (luchtafzuiging) of centrale mechanische ventilatie (met dubbele stroom)

- Toevoeging van een luchtzuiveringstelsysteem in de ventilatie-installatie (bijvoorbeeld stoffiltratie en/of fotokatalytische oxidatie om vov's en micro-organismen weg te werken)
- Voldoende luchtverversing of ventilatie van de lokalen
- Fotokopieertoestellen en printers in een lokaal dat gescheiden is van de werkplek en dat goed verlucht wordt (ozonvorming)
- Adequate afstelling van de luchtvochtigheid (40 à 60% vochtgehalte) en van de temperatuur
- Geregeld onderhoud van de installaties, met filtervervanging, nagaan of er geen bacteriële kiemen, schimmel en stofdeeltjes aanwezig zijn.
- Andere:

Specifieke maatregelen voor kantooractiviteiten

- Fotokopieertoestellen en printers in een lokaal dat gescheiden is van de werkplek en dat goed verlucht wordt (ozonvorming)
- Luchtafzuiging (debiet in m³/h)
- Andere:.....
- ...

14) BESTAAN ER GEDRAGSINSTRUCTIES TER BEVORDERING VAN EEN BETERE KWALITEIT VAN DE OMGEVINGSLUCHT?

- Toepassing van het rookverbod in de kantoren, installatie van rookruimtes
- Instructies voor de ventilatie, ingeval die niet centraal wordt geregeld
- Insluiten van het stof bij (bouw)werken
- Andere:

Atmosferische emissies

15) KUNNEN DE BESTAANDE VERBRUIKSKEUZES (AANKOPEN) LEIDEN TOT EEN VERMINDERING VAN DE RISICO'S VAN VERONTREINIGENDE ATMOSFERISCHE EMISSIES?

- Halonvrije brandblussers
- Alternatieven voor freonen in koelinstallaties: geen cfk's (verboden) (R11, R12, R502) en evenmin hcfk's (binnenkort verboden) (R22, R123, R124)
- Alternatieve keuzes voor verf, vernis, oplosmiddel (tetrachloorkoolstof, perchloorethyleen...) om verdamping van giftige stoffen te vermijden
- Meubilair en textiel (uniformen) met impregneermiddelen met lage atmosferische emissies
- Natuurlijke bouwmaterialen of bouwmaterialen zonder formaldehyde en zonder andere vluchtige organische verbindingen (vov's) die in lijm, hars, oplosmiddel, vernis, isolatie-, spaan- en fineerplaten zitten...
- Intensieve ventilatie van het gebouw gedurende verschillende dagen vóór de ingebruikneming
- Keuze voor verf die weinig vov's afgeven
- Keuze voor gemakkelijk reinigbare vloerbekleding, vermijd vast tapijt
- Keuze voor meubels die weinig vov's afgeven
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten

- Geen preventieve ontsmetting of insectenverdelging, en ook niet op gezette tijden zonder dat het nodig is (wel controle op parasieten plannen)
- Giftige vlamvertragers vermijden
- Vermijd reukafweermiddelen die verontreinigende giftige stoffen afgeven
- Andere:.....

16) MAKEN DE GEDRAGINGEN OF DE PRODUCT- OF TECHNOLOGIEKEUZES HET MOGELIJK DE UITSTOOT VAN VERONTREINIGENDE STOFFEN IN DE LUCHT TE VOORKOMEN OF TE BEPERKEN?

Verwarming

- Jaarlijks onderhoud van de ketels
- Vervanging van verouderd materiaal
- Type brandstof (gas, stookolie, hout, steenkool)
- Type stookketel (atmosferische ketel, condensatieketel...)
- Naleving van de emissienormen
- Andere:

Procédés

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Gebruik van inkt op basis van water
- Gebruik van niet-aromatische oplosmiddelen (bv. plantaardige reinigingsproducten) en minder vluchtige oplosmiddelen (vlampunt > 55 °C of >100 °C (*high boiling solvents*))
- PER (perchloorethyleen) vervangen door chloorvrije alternatieven
- Instructies om recipiënten van oplosmiddelen en recipiënten van vuile doeken goed af te sluiten....
- Andere:.....

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigassemblage, garages, carrosseriebedrijven, tankstations

- Gebruik van verf op basis van water of *high-solid*verf (beperkt gehalte aan oplosmiddelen) als alternatief voor “klassieke” verf op basis van oplosmiddel
- Gebruik van detergents of water in plaats van oplosmiddel
- Gebruik van HVLP-pistolen (*High Volume Low Pressure*)
- Richtlijnen om recipiënten van oplosmiddelen en recipiënten van vuile doeken goed af te sluiten
- Opleiding van het personeel voor een goed gebruik van de verfpistolen (vooral bij gebruik van HVLP-pistolen)
- Andere:

17) BESTAAN ER MAATREGELEN OM DE EMISSIES IN DE LUCHT TE VERHELPEN/BEHANDELEN?

Specifieke maatregelen voor textielreinigings- en wasserijactiviteiten

- Dampen en emissies zo dicht mogelijk bij de bron opvangen
- Ventilatie van de lokalen
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Dampen en emissies zo dicht mogelijk bij de bron opvangen
- Ventilatie van drukkerij- en prepresslokalen
- Verbranding of filtratie van de emissies
- Stofafzuigsystemen (voor snij- en vouwmachines) met stoffilters
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigassemblage, garages, carrosseriebedrijven, tankstations

- Ventilatie van verfcabines en van lokalen waar oplosmiddel wordt gebruikt
- Plaatsing van stofafzuigsystemen bij het schuren
- Reiniging van de verfpistolen in een gesloten recipiënt
- Vulpistolen en tanks met damprecuperatiesystemen (“stage 2”)
- Ontvetting met solventen en gebruik van vernis en verf moeten gebeuren in een verfcabine die wordt geventileerd met:
 - een luchtsnelheid > 0,4 m/s bij vloerafzuiging
 - een luchtsnelheid > 0,5 m/s bij laterale afzuiging
 - een debiet > 20.000 m³/h bij gebruik van verf op basis van oplosmiddel
 - een minimumdebiet van 25.000 m³/h bij gebruik van verf op waterbasis
- Filtratie van de emissies van verfcabines (“paintstop”)
- Andere:

18) KAN VASTSTELLING WORDEN GEDAAN VAN EEN VERBETERING VAN DE KWALITEIT VAN DE ATMOSFERISCHE EMISSIES?

- Opmaken van een balans van de waargenomen resultaten
- Relevante indicatoren: het aantal gebruikte liter oplosmiddel per eenheid (per geassembleerd voertuig, per overschilderd voertuig, per kg gereinigd textiel, per m² behandeld metaal...)
- Andere:

WATER

19) BESTAAN ER MAATREGELEN VOOR FOLLOW-UP, CONTROLE EN ANALYSE VAN HET VERBRUIK?

Kaart van de afvalwaterlozing

Herkomst van de lozing en plaats van lozing	Aard en kenmerken van de lozing	Evaluatie van de geloosde hoeveelheid	Preventiemaatregelen en/of zuiveringstechnieken

- Regelmatige opname van het verbruik. Voer hier de verbruiksgegevens in (ruwe gegevens – kosten – indicatoren en ratio's). Visuele gegevenspresentatie (grafieken of tabellen)
- Indien voor de watervoorziening andere bronnen dan het waterleidingnet worden gebruikt (bv. winning van grondwater of oppervlaktewater, regenwater, afvalwaterrecycling): bestaan van een follow-up
- Identificatie van de belangrijke verbruiksposten
- Indien mogelijk ook follow-up van het verbruik per gebruikstype
- Installatie van secundaire meters
- Ontwikkeling van ondernemings specifieke indicatoren: het relatieve verbruik, d.w.z. het absolute verbruik, uitgedrukt in verhouding tot bepaalde referentie-eenheden
- Evaluatie van de resultaten: evolutie in de tijd, vergelijking met andere ondernemingen, met normen...
- Andere:

Specifieke maatregelen voor textielreinigings- of wasserijactiviteiten

- Onderscheid maken tussen follow-up van sanitair water en follow-up van productiewater (per lijn of per productieafdeling)
- Indicator: liter/ kg behandeld linnengoed
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages of carrosseriebedrijven

- Onderscheid maken tussen follow-up van sanitair water en follow-up van "garagewater"
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten

- Accommodatieverstrekking: secundaire meters, op zijn minst voor de verbruiksposten in de keukens en de wasruimte
- Indicatoren: verbruik in verhouding tot de bezettingsindexen (bezettingsgraad, aantal overnachtingen, aantal opgediende maaltijden enzovoort)
- Andere:

Maatregelen met betrekking tot productieactiviteiten:

- Onderscheid maken tussen follow-up van sanitair water en follow-up van productiewater (per productielijn of -afdeling)
- Andere:

20) MAKEN DE GEMAAKTE TECHNOLOGISCHE KEUZES HET MOGELIJK HET WATERVERBRUIK TE VERMINDEREN?

- Waterbesparende systemen voor alle wc's (bv. spoelbak met dubbele toets, onderbreking van het spoelen, plaatsing van voorwerp in de spoelbak om het watervolume te verminderen)
- Waterbesparende systemen voor alle urinoirs (automatische onderbreking, drukknoppen)
- Waterbesparende systemen voor alle kranen (mengkranen, automatische onderbrekers, debietbeperkers, optische detectoren)
- Elektrische huishoudtoestellen met laag waterverbruik en/of "eco"-cyclus
- Industriële processen met apparatuur met laag waterverbruik en/of waterbesparende systemen zoals gesloten circuits
- Terugwinning en hergebruik van regenwater voor bepaalde toepassingen (bv. begieten van aanplantingen of reinigen van dienstwagens, wc, wasmachines)
- Installatie van regenwatertanks
- Andere:

Specifieke maatregelen voor textielreinigings- en wasserijactiviteiten

- Keuze voor aankoop van wasmachines die minder water verbruiken
- Installatie van systemen die hergebruik van sommige vormen van afvalwater mogelijk maken (bv. het laatste spoelwater)
- Gebruik van regenwater in wasmachines
- Recycling van stoomcondensaat (droging) voor warmwaterproductie
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages en carrosseriebedrijven

- "Droog" reinigen van de werkplaats met absorberende korrels of zaagsel
- Vervanging van cabines met watergordijn door cabines met droogfilter ("paintstopfilter")
- Voorkeur voor droogschuren
- Gebruik van een systeem voor automatische reiniging van verfpistolen (verf op waterbasis)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake accommodatieverstreking

- Waterbesparende systemen (douchekoppen) in alle douches
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Reiniging van de inktrollen met doeken en oplosmiddel op plantaardige basis
- Wat de ontwikkelmachines betreft: beperking van het spoelwater: besparingssysteem of seriële spoelbaden (= cascade tegenstroom)
- Ontwikkelmachines met een ontzilveringsinstallatie
- Andere:

21) WORDT EROP TOEGEZIEN DAT HET TECHNISCH ONDERHOUD WORDT GEOPTIMALISEERD EN DAT PREVENTIEF ONDERHOUD WORDT AANGEMOEDIGD?

- Regelmatig bewaken van het watercircuit (leidingen, kranen, spoelinrichtingen...)
- Snelle herstelling van lekken
- Optimale regeling van het spoeldebiet in urinoirs
- Andere:

Specifieke maatregelen voor textielreinigings- en wasserijactiviteiten

- Regelmatig toezicht op het stoomcircuit
- Andere:

22) BESTAAN ER MAATREGELEN VOOR CONTROLE VAN DE AFVALWATERLOZINGEN?

- Nagaan of het type belastingssysteem (forfaitair of niet) op het lozen van afvalwater aangepast is aan de activiteiten van de onderneming
- Analyse van de afvalwaterlozingen in geval van niet-huishoudelijk gebruik en van de keuze voor een niet-forfaitaire betaling van de heffing op water voor huishoudelijk gebruik
- Bestaan van lijsten van de gebruikte reinigings- en onderhoudsproducten
- Bestaan van lijsten van de producten die in de industriële processen worden gebruikt, waarbij de toxicologische gegevenskaarten bijeen moeten zitten in een map in de werkplaats
- Regelmatige lediging van de vet- en koolwaterstofscheiders
- Bestaan van procedures voor efficiënt beheer van geurvorming
- Andere:

Specifieke maatregelen voor textielreinigings- en wasserijactiviteiten

- Analyseren van de vervuilingswaarde van het lozingswater
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Analyseren van de vervuilingswaarde van het lozingswater
- Andere:

23) MAKEN DE BESTAANDE TECHNOLOGISCHE KEUZES HET MOGELIJK DE VERONTREINIGENDE LOZINGEN (AAN DE BRON) TE VERMINDEREN?

- Grote parking: behandeling van afvloeiend water vóór het in de riolen komt (koolwaterstofafscheiders) en routineprocedure voor het periodiek onderhoud
- Zoveel mogelijk vermijden dat afvalwater dat in de riool wordt geloosd, wordt verdund door regenwater: groen dak, zone waar het regenwater in de grond kan sijpelen, mini-opvangput...

- Andere:

Specifieke maatregelen voor textielreinigings- en wasserijactiviteiten

- Machines met systeem voor wasmiddeldosering
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages of carrosseriebedrijven

- Reiniging van de onderdelen in een gesloten wastafel (met afzonderlijke opvang en opslag van het afvalwater en verwijdering ervan via een erkend ophaler)
- Efficiënte drainage van afvloeiend water (wasbeurten...) en opvangbakken aangepast aan de voornaamste verontreinigende stoffen
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten:

- Bestaan van vetafscheiders en routineprocedure voor het onderhoud ervan
- Afwezigheid van afvalmaalmachines
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Installatie van doseersystemen op de verbruikspunten (spoeling van inkt/lijm)
- Andere:

24) KUNNEN DE GEMAAKTE VERBRUIKSKEUZES (AANKOPEN) TOT EEN VERMINDERING VAN DE VERONTREINIGENDE LOZINGEN LEIDEN?

- Het aankoopbeleid voor onderhoudsproducten is pro:
 - geconcentreerde producten indien wordt gewaakt over het correcte gebruik ervan
 - producten die minder schadelijk zijn voor het milieu
- Voer hier gegevens over de gebruikte types onderhoudsproducten in.

Bijvoorbeeld: verbruik van producten per activiteit

Activiteit / gebruik	Naam	Samenstelling
Wasruimte:		
Zeep		
Wasverzachter		
Bleking en ontsmetting		
Kamers		
Vaatwasser		
Ruiten		
Parquet		
Ontkalker voor sanitair		
Ontstopper		
Reukafweermiddel		
Waterontharding		

- Toepassing van systemen om de gebruikte productdosis te verminderen (bv. doseerautomaten)

- In geval van mengsels: voorbereiding van de hoeveelheden die strikt vereist zijn voor de productie
- Voor ontstoppen van leidingen: gebruik van ontstoppingsmiddel op basis van enzymen en bacteriën in plaats van bijtende stoffen
- Keuze voor detergents op basis van plantaardige oliën in plaats van petrochemische derivaten
- Vaatwasmiddelen zonder EDTA's, fosfaten, NTA's, optische bleekmiddelen, natriumperboraat
- Slechts bij uitzondering aankoop en gebruik van bleekwater (en andere ontsmettingsmiddelen)
- Gebruik van ontkalkers op basis van azijnzuur (azijn) of citroenzuur
- Afschaffing van aankopen van:
 - speciale wc- en urinoirblokjes
 - specifieke reinigingsproducten voor ruiten
 - specifieke reinigingsproducten voor het sanitair
- Lozing van industriële producten: zoeken naar de minst schadelijke alternatieven
- Andere:

Specifieke maatregelen voor textielreinigings- en wasserijactiviteiten

- Keuze voor zeep op basis van enzymen
- Bleken met peroxide in plaats van met chloor
- Installatie van een wateronthardingssysteem
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages of carrosseriebedrijven

- Gebruik van detergents met een beperkte emulsieduur
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten:

- Gebruik van van natuurlijke was
- Als er een zwembad is: ontsmetting met chloor vervangen door een niet-giftig ionisatieprocédé
- Keuze voor een externe wasserij met een milieuvriendelijk beleid
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Lijmsoorten: bij voorkeur "hot melts"
- Andere:

25) WORDT WATER- EN PRODUCTBESPAREND GEDRAG AANGEMOEDIGD?

- Instructies om overdosering te vermijden
- Verontreinigende stoffen zoals bleekwater, verf, oplosmiddel (bv. white spirit, aceton), motorolie, frituurolie enzovoort niet in de riolering lozen
- Opleiding van het schoonmaakpersoneel
- Doelstelling tot vermindering van het aantal gebruikte producten

- Opstelling van een reinigingsplan ter voorkoming van verontreiniging door te letten op:
 - de schoonmaakfrequentie
 - de gebruikte reinigingsmethodes
 - de gebruikte producttypes
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake textielreiniging, wasserijen of wasruimten

- Personeelopleiding of -instructies over het optimaal laden van wasmachines en over de precieze dosering van de hoeveelheid water en wasmiddel
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages of carrosseriebedrijven

- Personeelopleiding of -instructies om bepaalde producten niet in de riolering te lozen (oliën, reinigungsoplosmiddelen, sterk vervuild spoelwater zoals het reinigingswater van stukken), maar ze te laten verwijderen via een erkend ophaler, alsook instructies over te vermijden mengsels (oplosmiddelen, oliën)
- Andere:
.....

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten:

- Specifiek, milieuvriendelijker schoonmaakplan voor keukens en sanitaire installaties
 - *Personeel*
- Bewustmaking en opleiding van het schoonmaakpersoneel voor correct gebruik van de producten en nieuw, milieuvriendelijker gedrag
 - *Cliënteel*
- Maatregelen om gebruik van douche in plaats van bad te bevorderen
- Badhanddoeken en beddenlakens alleen vervangen indien de klant erom verzoekt
- Andere:
.....

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Machinereiniging: vóór het spoelen zoveel mogelijk de productresten afschrappen (zoals resten van inkt of lijm)
- Personeelopleiding of -instructies om bepaalde producten (ontwikkelstof, fixeerstof, inkt, olie, reinigungsoplosmiddel, “geconcentreerd” spoelwater) niet in de riolering te lozen, maar door een erkend ophaler te laten verwijderen
- Andere:
.....

26) ZIJN ER TECHNOLOGISCHE KEUZES GEMAAKT MET HET OOG OP DE ZUIVERING VAN AFVALWATERLOZINGEN?

Catalogus van milieupraktijken in de onderneming

- Industriële activiteit: scheiding van industrieel water, huishoudelijk water en regenwater
- Waterzuiveringsinstallatie aangepast aan de activiteiten van de onderneming
- Primaire behandeling: roosters, zeven, filtreren, centrifugeren, flotatie...
- Secundaire behandeling: fermentatie / aerobe zuivering / anaerobe zuivering...
- Tertiaire behandeling: filtratie (diverse technieken), coagulatie of uitvlokking...
- Sedimentatieput
- Olieafscheider
- Emulsiescheider
- Recycling van grijs water (huishoudelijk afvalwater): bioreactors, heliofytenfilters...)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Installatie van een sedimentatieput waar mogelijk (recuperatie van lijm)
- Installatie van een fysisch-chemisch behandelingssysteem (bv. ultrafiltratie)
- pH-correctie
- Andere:

27) KAN ER VASTSTELLING WORDEN GEDAAN VAN EEN VERMINDERING VAN HET WATERVERBRUIK VAN DE ONDERNEMING?

- Opmaken van een balans met de waargenomen resultaten
- Gedifferentieerde balans van het leidingwaterverbruik en het verbruik van water van andere toevoerbronnen
- Andere:

28) KAN ER VASTSTELLING WORDEN GEDAAN VAN EEN VERBETERING VAN DE KWALITEIT VAN DE AFVALWATERLOZINGEN VAN DE ONDERNEMING?

- Opmaken van een balans met de waargenomen resultaten (aantal, types giftige/niet-giftige stoffen, concentraties in het water...)
- Andere:

AFVAL

29) ZIJN ER MAATREGELEN INGESTELD INZAKE FOLLOW-UP, CONTROLE EN ANALYSE VAN HET VERBRUIK VAN MATERIALEN OF PRODUCTEN?

- Inventaris van de aankopen (hoeveelheid, kwaliteit, budget). Voer hier de verbruiksgegevens in (ruwe gegevens – kosten – indicatoren en ratio's). Visuele gegevenspresentatie (grafieken of tabellen)
- Overzicht van het grondstoffenverbruik van de machines
- Identificatie van de posten die veel grondstoffen verbruiken
- Identificatie van de grondstoffen in de onderneming waarvan bijzonder grote hoeveelheden worden gebruikt of die bijzonder schadelijk zijn
- Follow-up van deze “geviseerde” grondstoffen per activiteitstype (van het binnenkomen tot het verlaten van het bedrijf)
- Ontwikkeling van indicatoren (verbruik in verhouding tot referentie-eenheden)
- Opstelling van doelstellingen om het verbruik te verminderen
- Evaluatie van de resultaten ten opzichte van normen
- Andere:

Specifieke maatregelen voor kantooractiviteiten

- Papierverbruik per activiteitstype en per persoon (bv. kg papier voor intern gebruik per ambtenaar, kg brochures om uit te delen per **agent**)
- Kwantificeren van de aankopen van de verschillende papiersoorten (kringlooppapier, gebleekt papier, chloorvrij papier)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake textielreiniging, wasserijen en wasruimtes

- Verbruik van wasmiddelen per kg behandeld linnen
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Verbruik van fixeerstof en ontwikkelstof per maand per m² ontwikkelde film (prepress), verbruik van inkt, oplosmiddel, lijm, papier of karton (kg of ton per jaar)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages of carrosseriebedrijven

- Verbruik van olie, vernis, verf, oplosmiddel...
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten:

- Indicatoren = hoeveelheden of kosten per klant

- Andere:

30) ZIJN ER MAATREGELEN INGESTELD INZAKE FOLLOW-UP, CONTROLE EN ANALYSE VAN DE AFVALPRODUCTIE?

- Inventaris van al het geproduceerde afval (type, hoeveelheid, bron, gevaarlijke en/of speciale afvalstoffen). Voer hier de cijfergegevens in (ruwe gegevens – kosten – indicatoren en ratio's). Visuele gegevenspresentatie (grafieken of tabellen). De gegevens over gevaarlijke afvalstoffen - speciale afvalstoffen doen uitkomen.
- Regelmatig overzicht van de hoeveelheid restafval, huishoudelijke en industriële verpakkingen, papier of karton, gevaarlijk afval, en van bepaalde bedrijfsspecifieke afvalstoffen die in de onderneming in grote hoeveelheid voorkomen of specifieke verwijderingskenmerken vertonen (zoals speciale afvalstoffen)
- Ontwikkeling van een “afvalboekhouding” die rekening houdt met de afvalverwijderingskosten en met de grondstofverliezen
- Evaluatie van de resultaten = evolutie in de tijd, vergelijking met andere ondernemingen, met normen...
- Register van het bouwafval en van de verwijderingskanalen, met gedetailleerde opgave van de ophalers en van het percentage afval dat naar een recyclingkanaal gaat.
- Andere:

Specifieke maatregelen voor kantooractiviteiten

- Afval: papier, verpakkingen, gevaarlijk afval
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Afval: inkt-, oplosmiddel-, fixeerstofresten, papier, pallets, verpakkingen (inkthouders, houders voor fixeermiddel enzovoort)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages of carrosseriebedrijven

- Afval: batterijen, resten van olie, van vernis, van verf, van oplosmiddel, van verdunner, verpakkingen (houders van die producten)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten:

- Bijzondere afvalstromen zoals organisch afval (tafels, keukens, tuinen) en keukenoliën of -vetten
- Gevaarlijk afval: batterijen van sloten met magnetische kaart, fluorescentiebuisen, batterijen, ventilatiefilters, resten van oplosmiddel zoals white spirit, printerinkpatronen...
- Andere:

31) BEVORDEREN DE GEMAAKTE TECHNOLOGISCHE KEUZES DE AFVALPREVENTIE?

- Toepassing van productiemethoden die de hoeveelheid afval tot een minimum beperken

- Installatie van apparaten voor regeneratie van producten
- Installatie van circuits voor intern hergebruik
- Productuitval tijdens de fabricage beperken door het procédé te optimaliseren
- Installatie van systemen voor terugwinning van productuitval tijdens de fabricage
- Keuze voor machines met een doseersysteem voor grondstoffen en producten
- Geen overmatig gebruik van polystyreen
- Andere:

Specifieke maatregelen voor kantooractiviteiten

- Fotokopieerapparaten en printers met recto-versofunctie, e-mail, faxmodem...
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Ontzilveringsmachine voor fixeerstof (prepress - grote drukkerijen)
- Gebruik van inktbalansen voor precieze dosering
- Precieze dosering van ontwikkelaar, fixeerstof, IPA (isopropylalcohol)
- Optimale keuze van de breedte van de papierrollen naar gelang van de machine en het eindproduct
- Distillatie van oplosmiddelen met het oog op terugwinning en hergebruik
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages of carrosseriebedrijven

- "High Volume Low Pressure"-verfpistolen
- Toepassing van de techniek "uitdeuken zonder herschilderen"
- Optimale drukregeling van de verfpistolen; geen te hoge druk (3,5 bar voor klassieke pneumatische verfpistolen)
- Distillatie van oplosmiddelen of "thinners" met het oog op hergebruik
- Andere:

32) MAKEN DE GEMAAKTE AANKOOPKEUZES AFVALPREVENTIE MOGELIJK?

- Vóór elke aankoop het nut van een product of levering overwegen
- Adequaate voorraadbeheer (vervaldatum, behoeften)
- Bevordering van intern hergebruik en van herstelling van goederen
- Overwegen van gemeenschappelijke aankopen, ruil en huur van goederen
- Toepassen van milieucriteria bij productaankopen: duurzaam, herstelbaar, herbruikbaar, navulbaar, herlaadbaar, gerecycleerd, recycleerbaar, met label, zonder gevaarlijke stoffen...
- Minimale verpakking nastreven bij aankoop: voorkeur voor bulkgoederen, geconcentreerde goederen, goederen met statiegeld
- Invoering van terugnameclausules in contracten voor materiaal dat aan het einde van zijn levensduur is (elektrische of elektronische apparaten), voor verpakkingen zoals pallets, lege vaten...
- Andere:

Specifieke maatregelen voor kantooractiviteiten

- Eenzijdig bedrukte bladen achteraf als kladpapier gebruiken
- Interne post in herbruikbare mappen stoppen
- Terugwinning van ordners, meubelen...
- Milieuvriendelijk kantoomateriaal: kringlooppapier, ordners van kringloopkarton, rekenmachines op zonne-energie, balpennen met vervangbare vulling, markeerstiften op basis van water, fluopotloden, lijm en correctievloeistof zonder schadelijke oplosmiddelen, ongeverniste potloden...
- Vergaderingen: vermijd transparanten (werk met computerpresentaties)
- Cafeteria: vermijd wegwerpvaatwerk en individuele verpakkingen
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake textielreiniging, wasserijen of wasruimten

- Wasmiddelen: in geconcentreerde vorm of in grote hoeveelheden
- Herbruikbare (wasbare) zakken voor kleren
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- “Geconcentreerde” fotochemische producten, ontwikkelaar in poedervorm
- “Alternatieve” inkten: “overnight”-inkten of sprays, inkten op basis van water
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages of carrosseriebedrijven

- Alternatieven voor “klassieke” verven: verf op waterbasis of *high-solid*-verf
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten:

- Ontbijt, bistro, bar, restaurant: vermijd miniporties en individuele verpakkingen
- Hygiëne- en toiletproducten en -artikelen, *guest amenities*: vermijd wegwerpartikelen, gebruik bij voorkeur navulbare dispensers voor zeep, shampoo, doucheproduct...
- Gebruik van textiel in plaats van papier (servetten, tafelkleden...)
- 100 % gerecycleerd en volledig chloorvrij gebleekt papier voor interne documenten, wc-papier, briefwisseling, promotiedocumenten, mappen voor meetings...
- Traiteur: levering van schotels in herbruikbare verpakkingen met terugnamesysteem (vermijd aluminium)
- Geen drankautomaten met verpakkingen zonder statiegeld
- Geen wegwerpbekers (badkamer, drankverdelers...)
- Geen wegwerpbekertjes (badkamer, drankautomaten...)
- Andere:

33) WORDT ER IN HET KADER VAN AFVALPREVENTIE OP TOEGEZIEN DAT HET ONDERHOUD EN DE AFSTELLING VAN DE MACHINES WORDEN GEOPTIMALISEERD?

- Aanpassing van de machines aan het specifieke karakter van de producten

- Machineonderhoud (waterdicht om lekkage van gevaarlijke afvalvloeistoffen te vermijden)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor kantooractiviteiten

- Standaardafstelling van fotokopieertoestellen op kringlooppapier, op recto-verso-gebruik
- Andere:

34) WORDT VERBRUIKSBEPERKEND GEDRAG AANGEMOEDIGD?

- Opleiding van het personeel tot verbruiksbeperkend gedrag: handelingen om het verbruik te doen dalen, niet te verspillen, goed te doseren, artikelen opnieuw te gebruiken...
- Specifieke opleidingen voor bepaalde diensten (econoomaat, onderhoudsdienst, marketing...)
- Instructies voor rationeel gebruik van grondstoffen
- Instructies voor hergebruik van grondstoffen
- Instructies voor correct gebruik van machines
- Andere:

Specifieke maatregelen voor kantooractiviteiten

- Opleiding in het gebruik van fotokopieerapparaten, computers...
- Updaten van mailinglists, lijsten voor het intern rondzenden van documenten (bv. persoverzichten)
- Nuttige toepassing van blanco achterkant van papier
- Gebruik van de computer: kleine lettertypes voor brieven, documenten bekijken alvorens ze af te drukken...
- Gebruik van elektronische post voor interne briefwisseling
- Dozen plaatsen voor eenzijdig bedrukt papier met het oog op later gebruik van de achterkant
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Voorbereiden van de beelden op computer (ex. computer-to-film, computer-to-plate)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages of carrosseriebedrijven

- Opleiding van het personeel in correct gebruik van verfpistolen (rechte hoek, goede afstand...)
- Niet méér verdunnen dan nodig
- Digitale borden gebruiken om de verven te mengen
- Inktresten hergebruiken
- Flessen en dozen na gebruik goed sluiten (ongevallen door omstoten vermijden)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten:

- Voedingsmiddelen opslaan en invriezen in herbruikbare verpakkingen (afwasbare bakjes)
- Andere:

35) WORDT AFVAL SORTEREN AANGEMOEDIGD?

- Opleiding van het personeel (intern of extern personeel) dat verantwoordelijk is voor het sorteren en het vervoer van het afval naar de opslag- en ophaalplaatsen.
- Voor bouw- en andere werken: opleiding van de arbeiders in het sorteren van het afval op de bouwplaats, duidelijke instructies, ter beschikking stellen van praktische en toegankelijke sorteermiddelen
- Ter beschikking stellen van praktische en toegankelijke sorteermiddelen
- Regelmatig herhalen van de sorteerinstructies voor het personeel
- Aanbrengen van duidelijke instructies boven de verschillende sorteerbakken
- Andere:

Specifieke maatregelen voor kantooractiviteiten

- Papiermanden (uitsluitend voor papier) in alle werkkamers
- In de vergaderzalen moeten uitsluitend voor papier bestemde papiermanden en uitsluitend voor verpakkingen bestemde vuilnisemmers aanwezig zijn
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten:

- De klanten oog doen hebben voor afvalsortering in hun kamer (vuilnisemmers met twee vakken, één voor restafval en één voor papier (tijdschriften, dagbladen, folders...))
- Andere:

36) WORDEN AFVAL EN PRODUCTEN LANGS DE GOEDE WEG VERWIJDERD?

- Sorteren
 - interne organisatie van het sorteren en ophalen (groepering)
 - aangepast sorteermateriaal (selectieve vuilnisbakken, schoonmaakwagen...)
- Schenking (aan scholen, organisaties voor sociale economie...) van “afval” dat in aanmerking komt voor tweedehands gebruik: elektronisch of computermateriaal, meubelen
- Terugname door de leverancier
 - terugname van vervangen elektrisch en elektronisch materiaal (computers...)
 - terugname van verpakkingen, pallets en lege vaten
- Afvalopslag
 - opslag van gevaarlijk afval in goed afgesloten recipiënten en in reine en goed verluchte opslagruimtes
 - vermenging van afval vermijden
 - adequaat onderhoud van het opgeslagen afval
- Ophaling (verwijdering)
 - Opstellen van contracten voor afvalophaling

Catalogus van milieupraktijken in de onderneming

- Kiezen voor de meest milieuvriendelijke wijze van ophalen
- Selectieve ophaling door een of meerdere instellingen voor ten minste de volgende stromen: papier, verpakkingen, gevaarlijk afval
- Ophaling van gevaarlijk afval door een erkend ophaler
- Opzoeken van de bestaande kanalen voor de vastgestelde bijzondere stromen
- Organisatie van een collectieve ophaling (voor meerdere ondernemingen) van bepaalde soorten afval die elke individuele onderneming in vrij kleine hoeveelheden produceert (bv. drankverpakkingen)
- Verwijdering moet zoveel mogelijk beperkt blijven tot het afval dat na sortering overblijft
- Afvalverwerking ter plaatse
 - Composteren van organisch afval en correct compostbeheer
 - Voorbehandeling van bepaalde afvalstoffen
 - Geen verbranding buiten de reglementaire afvalverbrandingsinstallaties
- Sorteren van bouwplaatsafval:
 - Inert afval: beton, bakstenen en baksteenpuin (idealiter moeten die worden gescheiden, gezien de verschillende eindwaarde)
 - Hout (behandeld of onbehandeld),
 - Metalen,
 - Kunststof: scheid harde kunststof (buisen); soepele kunststof (verpakkingen, vloerbekleding, dakbedekking...); isolerende kunststof (polyurethaan, piepschuim...)
 - Gevaarlijk afval: pcb's, oplosmiddelen, asbest
 - Andere: asfalt, aardewerk, vlak glas, kurk...
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake textielreiniging, wasserijen en wasruimten

- Terugname en hergebruik van kleeerhangers
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Sorteren van resten van fixeerstof, ontwikkelaar, inkt, oplosmiddel...
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages of carrosseriebedrijven

- Sorteren van resten van oliën, oplosmiddel, batterijen, koelvloeistoffen, vuile voddens en vuil zaagsel...
- Oplosmiddelen opslaan in gesloten containers en nooit onderling vermengen
- Batterijen opslaan in zuurbestendige containers en die containers opslaan in een retentiebak
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten:

- Sorteren van keukenoliën en -vetten: opslaan in vaten, niet door de afvoer gieten!

- Wegschenken van toiletproducten die al wat gebruikt zijn (zeep, badhanddoeken, lakens...)
- Andere:

37) KAN ER VASTSTELLING WORDEN GEDAAN VAN EEN DOELTREFFENDE (KWANTITATIEVE EN KWALITATIEVE) PREVENTIE VAN AFVALPRODUCTIE?

- Opmaken van een balans met de waargenomen kwantitatieve resultaten (daling van de gekozen indicatoren inzake verbruik en afvalproductie)
- Kwalitatieve balans (evolutie van de geproduceerde hoeveelheid gevaarlijk afval, speciaal afval, chemisch afval enzovoort)
- Andere:

38) KAN ER EEN GUNSTIGE EVOLUTIE VAN DE GESORTEERDE FRACTIES WORDEN VASTGESTELD?

- Opmaken van een balans met de waargenomen resultaten (toename van het aantal gesorteerde fracties, afname van de niet-gesorteerde restfractie)
- Andere:

MOBILITEIT

39) WORDT ER AAN FOLLOW-UP VAN DE “MOBILITEITSPROBLEMATIEK” VAN DE ONDERNEMING GEDAAN (PERSONENVERKEER, BEREIKBAARHEID VAN DE ONDERNEMING)?

- Aanwijzing van een mobiliteitscoördinator
- Kennis van de belangrijkste wijzen van verplaatsing voor het woon-werkverkeer van de werknemers
- Raming van aantal en bestemming van de beroepsverplaatsingen per dag en uitsplitsing naar vervoerswijze
- Raming van het aantal door de onderneming ontvangen en uitgevoerde leveringen
- Kennis van het aantal klanten en/of bezoekers dat naar de onderneming komt, hun verplaatsingswijze en hun herkomst
- Kennis van de bereikbaarheid van het bedrijf met het openbaar vervoer, te voet, per fiets en met de auto
- Kennis van de parkeermogelijkheden voor auto's en tweewielers in of in de buurt van de onderneming
- Kennis van de totale mobiliteitskosten (kosten voor het beheer en de bouw van parkings, vergoeding van verplaatsingskosten van het personeel...)
- Definitie en follow-up van de prestatie-indicatoren (bv. totale kilometeraantal met de auto per werknemer, gebruiksgraad van de diverse vervoerwijzen, bezettingsgraad van de personenauto's, bezettingsgraad van de parkings)
- Andere:

40) ONTWIKKELT DE ONDERNEMING MAATREGELEN OM DE VERPLAATSINGSBEHOEFTE TE VOORKOMEN?

- Nadenken over de ligging van de onderneming: is de gekozen ligging ook goed bereikbaar (gaat het om "het juiste bedrijf op de juiste plaats") – eventuele verhuizing
- Bevorderen van telewerk en teleconferenties
- Mogelijkheid tot verschoven werktijden (gebruik van het openbaar vervoer buiten de spitsuren: minder druk)
- Invloed op de woonplaatskeuze van de werknemer (bv. premie voor werknemers die dichterbij het werk komen wonen)
- In geval van bouwplaats: optimalisering van het vrachtverkeer
- Andere:

41) ZIJN ER ONTRADENDE MAATREGELEN VOOR INDIVIDUEEL GEBRUIK VAN DE WAGEN?

- Beheer van de bedrijfsparking: vermindering van het aantal beschikbare parkeerplaatsen (met name voor het personeel) en uitdeling van parkeervignetten
- Deelname van het personeel in de huur- of beheerkosten van de parking
- Afschaffing of vermindering van de tegemoetkoming van de werkgever in woon-werkverplaatsingen met de wagen

- Ontwikkeling van een beleid tot beperking van het gebruik van bedrijfswagens en dienstwagens
- Samenwerking met taximaatschappijen voor beroepsmatige verplaatsingen
- Andere:

42) BESTAAN ER STIMULANSEN VOOR HET GEBRUIK VAN ANDERE VERPLAATINGSWIJZEN DAN EEN INDIVIDUELE WAGEN?

- Maatregelen ter bevordering van het gebruik van openbaar vervoer
 - o volledige of gedeeltelijke bijdrage van de onderneming in de abonnementskosten, zeker wanneer hiertoe geen wettelijke verplichting bestaat. Uitsplitsen volgens vervoersmaatschappij.
 - o toekenning, in de onderneming, van kaartjes voor het openbaar vervoer voor beroepsverplaatsingen
 - o verkoop, in de onderneming, van kaartjes voor het openbaar vervoer voor privéverplaatsingen
- Maatregelen ter bevordering van carpooling
 - o voorbehouden van parkeerplaatsen aan carpoolers
 - o interne carpoolingdatabase in de onderneming (carpoolingcentrale)
 - o contact met naburige ondernemingen met het oog op carpooling
 - o verplaatsingsvergoeding ten minste even hoog als voor werknemers die zich individueel met de wagen verplaatsen
 - o terugkeergarantie voor carpoolers (vergoeding van de taxi)
 - o nabijheid van een carsharingstation, bv. Cambio
- Maatregelen ter bevordering van gebruik van de fiets
 - o aanleg van beveiligde fietsstallingen dicht bij de ingang
 - o installatie van douches en kleedhokjes
 - o aanwezigheid van bedrijfsfietsen
 - o vergoeding voor verplaatsingen per fiets
 - o aanbieden van een verzekering
- Maatregelen ten gunste van voetgangers
 - o premie
 - o contact met de bevoegde overheidsinstanties in verband met de staat en breedte van de voetpaden, het gevaarlijke karakter van oversteekplaatsen, de wachttijden aan verkeerslichten, de openbare verlichting
- Maatregelen ter bevordering van bedrijfstransport, organisatie van pendeldiensten met een bedrijfsvoertuig
- Aanpassing van de vaste werktijden en/of invoering van glijdende werktijden
- Ecomobilitetspremie (forfaitair bedrag of vakantiedagen)
- Andere:

43) ZIJN ER MAATREGELLEN GENOMEN OM HET PERSONEEL TE INFORMEREN EN BEWUST TE MAKEN?

- Aanplakking van een multimodaal toegangsplan
- Bekendmaking (mededelingenbord of intranet) van de dienstregeling van het openbaar vervoer dat de ondernemingszone bedient
- Informatieblaadje over de tarieven van en de bediening door het openbaar vervoer

- Het metro/tram/busplan van de MIVB ter beschikking van het personeel stellen
- Organisatie van ontmoetingen of vergaderingen over de mobiliteitsnoden van het personeel (bv. carpooling)
- Gebruik van intranet om praktische informatie rond te sturen
- Mogelijkheid tot trajectadvies (metro-, tram- of busgebruikers, carpoolers, fietsers, voetgangers...)
- Informatie over stimuli voor door het bedrijf aangeboden verplaatsingsmogelijkheden die een alternatief vormen voor de auto
- Inleiding in de kunst van het fietsen in autoverkeer
- De bestuurders aandacht doen krijgen voor een soepeler en dus minder vervuילend rijgedrag
- Andere:

44) ZIJN ER MAATREGELEN GENOMEN OM BEZOEKERS, KLANTEN EN LEVERANCIERS TE INFORMEREN OF BEWUST TE MAKEN?

- Bij opgave van het adres van de onderneming wordt systematisch informatie verstrekt over de bereikbaarheid van de onderneming met het openbaar vervoer (op briefpapier, in uitnodigingen, folders, e-mailberichten, reclameadvertenties...)
- Aanbieden van een vervoersbewijs aan gasten van de onderneming
- In prospectussen en bij reserveringen krijgt de cliënteel informatie over de mogelijkheden om het bedrijf te bereiken met de metro, de tram of de bus
- De cliënteel krijgt informatie over de dienstregeling, de tarieven en de routes van het openbaar vervoer
- Het bedrijf organiseert een dienst voor vervoer van klanten door het bedrijf ("pendeldienst" voor klanten)
- Bevorderen van autovrij toerisme
- Bevordering van langdurige verblijven
- Verblijfspakket inclusief traject met het openbaar vervoer
- Informatie over mogelijkheden om fietsen te huren
- Andere:

45) ZIJN ER MAATREGELEN GENOMEN OM DE MILIEU-IMPACT VAN DIENSTWAGENS TE VERMINDEREN?

- Nagaan van de pertinentie van het aantal dienstwagens van de onderneming
- Optimalisatie van dienstverplaatsingen (bv. organisatie van carpooling voor beroepsmatige verplaatsingen)
- Rationalisatie van leveringsrondes, gebruik van de formule van **gecombineerde terhandstelling en terugname**
- Optimalisatie van het gebruik van dienstvoertuigen (reservatie in plaats van toekenning op naam, aantal stilstaande voertuigen minimaal houden...)
- Opname van "schone" wagens in het wagenpark:
 - alternatieve wagens: wagens op lpg, op aardgas, elektrische of hybride wagens...
 - benzine: met lage CO₂-uitstoot (categorieën A, B of C) en conform de recentste Europese norm (of zelfs vooruitlopend op een nieuwe norm)
 - diesel: idem als benzine, maar bovendien met stoffilter
- Voorkeur voor wagens zonder airconditioning

Catalogus van milieupraktijken in de onderneming

- Geregeld onderhoud en geregelde controle van de voertuigen (afstelling carburator, bandenspanning, verontreinigende emissies enzovoort)
- Andere:

46) KAN ER VASTSTELLING WORDEN GEDAAN VAN EEN DALING VAN HET GEBRUIK VAN PERSONENAUTO'S, DIENSTWAGENS EN/OF BEDRIJFSWAGENS?

- Resultaten van nieuwe maatregelen (wijzigingen in gebruikte vervoerswijzen)
- Opmaken van een balans van het brandstofverbruik van de bedrijfs- en dienstwagens
- Opmaken van een balans met het budget van de brandstofkosten
- Andere:

GELUID

47) WORDT ER AAN FOLLOW-UP VAN DE “GELUIDSPROBLEMATIEK” GEDAAN IN DE ONDERNEMING?

- Inventaris van de geluids- en/of trillingsbronnen, met beschrijving van de geluidstypologie (herhaald, occasioneel, continu, evolutief, lang of kort)
- Het personeel bewustmaken en verantwoordelijkheidsbesef bijbrengen
- Bestaan van procedures voor raadpleging van het personeel
- Bestaan van procedures voor het behandelen van klachten van buurtbewoners
- Uitvoering van een geluidsanalyse indien nodig
- Regelmatige controle van de maatregelen (door een gespecialiseerde onderneming indien nodig)
- Toepassing en naleving van de geluidsnormen naar gelang van de arbeidsperiodes
Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten

- Behandeling van eventuele klachten van de cliënteel
- Berekening van de geluidsoverlast door muziek, en regelmatige controle
- Andere:

48) ZIJN ER TECHNISCHE MAATREGELEN GENOMEN OM DE GELUIDSHINDER TE BEPERKEN?

- Machines moeten volledig losstaan van gemene muren of wanden
- Gebruik van deuren met automatische sluiting op de leveringsplaatsen
- Ter beschikking stellen van persoonlijke gehoorbescherming vanaf een geluidsniveau van 85 dB(A) en regelmatige controle van het gebruik ervan
- Geavanceerd regelsysteem voor HVAC-installaties dat rekening houdt met feestdagen en weekends
- Bestudering van de aanzuigopeningen en uitlaten van blaastoestellen (niet in de richting van woningen, geluiddicht, grotere leidingen)
- Afstelling van de rotatie van de ventilatoren
- Beperking van de geluidshinder die gepaard gaat met bouw- en andere werken door geluidsvriendelijke technieken te kiezen
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten

- Beperking van de geluidsniveaus van apparaten die door de cliënteel worden gebruikt (tv, radio, wekker, telefoon...)
- Dansavonden, muziekconcerten: geluidsisolatie van de zaal, eventueel automatisch geluidsbeperingssysteem (geluidsniveaumeter binnen en uitschakeling van de versterking als een bepaalde drempel wordt overschreden)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor magazijn-, opslag- of garageruimten

- Afzonderlijke deuren in de grote toegangspoort van het magazijn of de garage
- Andere:

49) ZIJN ER BEPAALDE AANKOPEN VERRICHT OM DE GELUIDSHINDER TE VERMINDEREN?

- HVAC-installaties met een laag geluidsniveau (verwarming, ventilatie, airconditioning, koelinstallaties)
- Beperking van de bewegende delen in machines
- Aankoop van machines met een laag geluidsniveau
- Aankoop van wagentje met rubberwielen voor de leveringen
- Andere:

Specifieke maatregelen voor magazijn- of opslagruimten

- Zoveel mogelijk gebruikmaken van “stille” wagens voor het leveren of lossen
- Andere:

Specifieke maatregelen voor kantooractiviteiten:

- “Stille” computers, fotokopieerapparaten, printers...
- Andere:

50) ZIJN ER MAATREGELEN GENOMEN OM HET TECHNISCH ONDERHOUD TE OPTIMALISEREN VANUIT EEN STREVEN NAAR MINDER GELUIDSHINDER?

- Regelmatige controle van de liften (smeren van de kabels...)
- Regelmatig onderhoud en regelmatig reiniging van de installaties
- Onderhoud en herstelling van de isolatiematerialen (bv. reiniging van de dichtingen)
- Herstellen van akoestische lekken (bv. spleten)
- Naleving van de technische voorschriften in verband met verwarmings-, klimaatregelings- en koelinstallaties.
- Andere:

51) BESTAAN ER ECHTE MAATREGELEN TOT GELUIDSISOLATIE VAN INSTALLATIES EN LOKALEN?

- Lawaaiige machines moeten zich in geluiddichte lokalen of zo ver mogelijk van naburige huizen bevinden.
- Geluidsisolatie tussen lawaaiige en stille lokalen (bv. kantoren)
- Geluiddempende bekledingen of andere isolaties (*silent blocks*...) voor daken, wanden, vensters, aansluitingen, leidingen, lawaaiige apparaten...
- De geluidsisolatie indien mogelijk al bij de bouw of ter gelegenheid van renovatie aanbrengen
- Andere:

Specifieke maatregelen voor kantooractiviteiten

- Fotokopieerapparaten, printers en andere lawaaiige apparatuur in een afzonderlijk lokaal
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Lawaaierige machines (rotatiepers, compressoren, vacuümpompen...) samenbrengen in een geluiddicht lokaal
- Omkastingen van compressoren (leverbaar door de leveranciers)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor accommodatieactiviteiten

- Geluidsisolatie van de vloer (tapijt...)
- Andere:

52) WORDT GEDRAG DAT BIJDRAAGT TOT EEN BETER GELUIDSNIVEAU, AANGEMOEDIGD?

- Deuren en ramen afsluiten voor alle geluidsbronnen
- Bestaan van een gedragscode voor personeel dat in de openlucht of buiten de klassieke werktijden werkt
- Bewustmaking van het personeel aangaande hun gedrag binnen en buiten het bedrijf
- Het personeel verantwoordelijkheidsbesef bijbrengen
- In geval van werken: de buurtbewoners informeren over de geplande werken (type, duur, verantwoordelijke van de werken) en beperking van de werktijden van de bouwplaats
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages of carrosseriebedrijven

- Deuren en ramen sluiten bij het uitdeuken
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten:

- Ochtend- en nachtploegen: instructies op het gebied van respect voor de buurt
- De klanten zo nodig oog doen krijgen voor hun gedrag buiten en binnen
- Aan de leveranciers vragen de motor van hun voertuig stil te leggen bij het lossen
- Aan de autocarbestuurders vragen hun motor stil te leggen
- Dusdanige organisatie van de leveringen dat ze altijd op hetzelfde tijdstip plaatsvinden; leveringen 's ochtends vroeg of 's avonds laat vermijden
- Overleg met de buurtbewoners om oplossingen te vinden voor klachten
- De duur van nachtelijk gebruik van het terras beperken
- Het terras door een veranda vervangen
- Andere:

53) KAN ER IN DE ONDERNEMING VASTSTELLING WORDEN GEDAAN VAN EEN VERBETERING VAN HET GELUIDSNIVEAU?

- Vermindering van de klachten binnen de onderneming
- Vermindering van de klachten van buurtbewoners
- Naleving van de geluidsemissienormen vermeld in de milieuvergunning
- Andere:

BODEM

54) ZIJN ER MAATREGELEN INGESTELD OP HET VLAK VAN FOLLOW-UP, ANALYSE EN PLANNING VAN DE BODEMKWALITEIT?

- Dat is absoluut noodzakelijk
 - in geval van beëindiging van risicoactiviteiten of ingeval de desbetreffende milieuvergunning vervalt
 - in geval van vervreemding van zakelijke rechten op een terrein waarop risicoactiviteiten worden of werden uitgevoerd:
 - in geval van vestiging van een risicoactiviteit;
 - in geval van vestiging van een activiteit op een terrein dat op de inventaris van de mogelijk verontreinigde sites staat;
 - in geval van verontreinigingsincidenten of toevallige ontdekking van een verontreiniging.
- Vastleggen van de doelstellingen inzake preventie van bodemverontreiniging (risicoactiviteiten)
- Kennis van de geschiedenis van de vestigingssite van het bedrijf, van de risico's van vroegere verontreiniging
- Kennis van de huidige verontreinigingsrisico's
- Kennis van de gevoeligheidsklasse van de naburige omgevingen (geologie, hydrogeologie, nabijheid van waterwinningsgebieden, putten, beschermde gebieden...)
- Bij een vermoeden van verontreiniging (risicoactiviteit in het verleden, vaststelling van een lek): uitvoering van een analyse van de bodemverontreiniging door een erkend bureau inzake bodemverontreiniging (verkennend bodemonderzoek, risicostudie, bodemsaneringsplan)
- Nemen van snelle remediërende maatregelen in geval van verontreiniging (om elk risico van blootstelling van mens en milieu te vermijden, om de interventiekosten te verminderen en de efficiëntie van de sanering te verhogen)
- Andere:

55) WORDT EROVER GEWAAKT HET TECHNISCH ONDERHOUD TE OPTIMALISEREN MET HET OOG OP DE BODEM- EN GRONDWATERBESCHERMING, MOGELIJKE VERONTREINIGINGBRONNEN TE BEWAKEN EN LEKKEN OP TE SPOREN?

- Bestaan van een preventief onderhoudsplan
- Regelmatige controle van de vloerbekleding van de opslagruimten voor gevaarlijke en ontvlambare producten of afvalstoffen alsook van de recipiënten ervan
- Regelmatige controle van de tanks of reservoirs van gevaarlijke en ontvlambare producten, met name van stookolietanks
- Controle door een specialist:
 - Jaarlijks voor bovengrondse tanks
 - Om de 10 jaar voor ondergrondse tanks
- Snelle behandeling van lekken, snelle herstelling of vervanging van het materiaal

- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Regelmatige controle van de rioolafvoeren, de opslagruimten en de verpakkingen (recipiënten) van gevaarlijke producten of afvalstoffen (fixeerstof, ontwikkelaar, oplosmiddel, olie...)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages of carrosseriebedrijven

- Regelmatige controle van de rioolafvoeren, de reservoirs of containers van gevaarlijke producten of afvalstoffen (olie, koelvloeistof, oplosmiddel, batterijen, ontvettingsmiddelen...) en de opslagruimten (ondoordringbaarheid van de vloerbedekking)
- Andere:

56) ZIJN ER MAATREGELEN INGEVOERD OM BODEMVERONTREINIGING TE VOORKOMEN?

- Bestaan van een lijst van de gevaarlijke producten of afvalstoffen die in het bedrijf aanwezig zijn
- Opslag van gevaarlijke producten in een afzonderlijk en aangepast lokaal, met een ondoordringbare vloerbedekking en zonder direct contact met de afvoeren naar de riolering
- Opslag van bussen met gevaarlijke producten in een waterdichte bak (met of zonder druipplaat) om eventuele lekken in te dammen, of in een veiligheidsbehuizing
- Voorkeur voor niet-ondergrondse tanks in het geval van grote reservoirs voor opslag van "risicovloeistoffen" (stookolie, oplosmiddelen...)
- Inkuiping rond stookolietanks
- Behandeling van ongebruikte ondergrondse reservoirs: reiniging, ontgassing en neutralisatie met behulp van inerte, niet-vervuilende en niet-vervuilde materialen, door vaklui, en vervolgens verwijdering van de reinigingsresten door erkende afvalverwijderaars
- Ondoordringbaar maken van risicozones (rechtstreekse verontreiniging of via regenwater, waswater...) (parkings, garages, werkplaatsen...)
- Aanvraag van milieuvergunning voor bodemsanering
- Bedekking (dak) van buiten gelegen tanks
- Andere:

Specifieke maatregelen voor drukkerijactiviteiten:

- Voorbeelden van gevaarlijke producten – gevaarlijk afval: fixeerstof, ontwikkelaar, oplosmiddel, olie, inkt...
- Beperkte opslag van producten in de werkplaats
- In nieuwe gebouwen: rioolafvoeren moeten gemaakt zijn uit een materiaal dat bestand is tegen chemische producten
- Machines die gebruikmaken van gevaarlijke stoffen (ontwikkelmachines...) in een waterdichte bak plaatsen (recuperatie van lekken)

- Aanwezigheid van een doos voor noodinterventies in de opslagruimten, met absorberend materiaal
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake voertuigonderhoud, garages of carrosseriebedrijven

- Voorbeelden van gevaarlijke producten – gevaarlijk afval: olie, koelvloeistof, oplosmiddel, batterijen, ontvettingsmiddel...
- Ondoordringbaar maken van de werkplaatsvloer
- Beperkte opslag van producten in de werkplaats
- Autodemontage: vervuilende onderdelen (bv. motoren) op een vloeistofdichte vloer neerleggen, alle vloeistoffen in adequate vaten opslaan
- Adequate verwijdering van vloeistoffen uit autowrakken
- Batterijen in een zuurbestendige bak plaatsen
- Andere:

57) WORDT ER TOEGEZIEN OP HET INSTELLEN VAN PASSENDE PROCEDURES OM EEN VERONTREINIGDE BODEM TE SANEREN?

- Bij vaststelling van bodemverontreiniging: uitvoeren van een bodemsanering in overleg met een gespecialiseerd bureau om de technologie te kiezen die het meest geschikt is voor het betrokken type verontreiniging
- Andere:

58) BESTAAN ER INSTRUCTIES VOOR EN INFORMATIE OVER HET PERSONEELSGEDRAG?

- Elementaire instructies: verwittigen in geval van lek, het lek onder controle krijgen

GROENE RUIMTEN & ONBEBOUWDE GEBIEDEN

- 59) IS ER EEN BELEID VOOR EEN MINDER VERVUILEND BEHEER VAN GROENE RUIMTEN EN ONBEBOUWDE GEBIEDEN (PARKINGS, VOETPADEN, PADEN, BINNENPLAATSEN, BOUWVRIJE ZONES...)?**
- Geen gebruik van herbiciden (alternatief: wieden met de hand)
 - Geen gebruik van pesticiden
 - Geen gebruik van chemische meststoffen (alternatief: natuurlijke meststoffen zoals compost)
 - Sneeuwverwijdering: gebruik van zand of as in plaats van zout
 - Andere:
- 60) ZIJN DE METHODES VOOR HET BEHEER VAN BEPLANTE RUIMTES EROP GERICHT HET WATER- EN ENERGIEVERBRUIK EN DE AFVALPRODUCTIE TOT EEN MINIMUM TE BEPERKEN?**
- Niet onnodig en niet te vaak begieten
 - Beperking van het aantal maai beurten: jaarlijks of driejaarlijks maaien (met afvoer of lokaal composteren van het maaisel) en handhaving van zones met minimaal beheer
 - Hagen maximaal tweemaal per jaar scheren
 - Onkruidbestrijding in bloemperken voorkomen door de grond met plantaardige mulch te bedekken
 - Gebruik van het gemaaide gras als mulch
 - Keuze van een maaimachine met een systeem om het maaisel in kleine stukjes op het grasperk achter te laten ("*mulching*"): geen grasopvang
 - Andere:
- 61) VOERT DE ONDERNEMING EEN BELEID OM ONBEBOUWDE GEBIEDEN TE BEGROENEN EN TE BEHEREN OP EEN MANIER DIE GUNSTIGER IS VOOR DE PLAATSELIJKE FAUNA EN FLORA (BIODIVERSITEIT)?**
- Keuze van inheemse (aan de streek aangepaste) soorten voor aanplanten
 - Voorkeur voor gemengde hagen (mengsel van verschillende soorten haagplanten)
 - Geen gebruik van insecticiden of fytosanitaire producten
 - Groenvoorziening op parkings en parkingranden
 - Beplanten van bouwvrije zones
 - De doorlatende of halfdoorlatende oppervlakte zo groot mogelijk maken
 - Onbebouwde oppervlakte zo weinig mogelijk onbeplant laten en zo weinig mogelijk begrinde, betegelde of geasfalteerde zones
 - Dode bomen en dood hout op de grond opstapelen als schuilplaats voor de fauna
 - Aanleg van hooiweides (2 tot 3 maai beurten per jaar, met afvoer of lokale compostering van het hooi), of omvorming van grasperken tot hooiweides

- Behoud van stukken braakland onder maaibeheer (éénmaal per jaar of om de twee jaar maaien, met afvoer of lokale compostering van het hooi), of stukken braakland die zich spontaan ontwikkelen
- Behoud of aanleg van natuurlijk aangelegde vochtige zones (zachte hellingen en waterplanten)
- Andere:

62) ZIJN ER MAATREGELEN GENOMEN OM DE MENSEN TE INFORMEREN OVER EN ONTVANKELIJK TE MAKEN VOOR GROENE RUIMTES EN NATUURBEHOUD?

- Informatie van het voltallige personeel
- Opleiding van het onderhoudspersoneel op het vlak van alternatief beheer
- In geval van uitbesteding van het onderhoud van onbebouwde gebieden:
 - Keuze voor een milieubewuste onderhoudsfirma
 - Specificatie van criteria betreffende composteren, mulchen, maai- en snoeifrequentie enzovoort in het bestek
 - Controle van de kwaliteit van het beheer van de onderaanneming (opleiding van het personeel, naleving van instructies...)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor activiteiten inzake accommodatieverstreking:

- Informatie over bezoeken, wandelingen, activiteiten in de natuur of in het teken van een milieuthema
- Andere:

63) WORDT EROP TOEGEZIEN DAT DE BEBOUWING IN HET LANDSCHAP WORDT INGEPAST?

- Aanplanting van hoogstammige bomen rondom de gebouwen
- Gebruik van delen van het gebouw als ondergrond voor plantengroei: klimplanten op de gevel, "groen dak"
- Bij de keuze van de vegetatie rekening houden met de behoeften aan licht of afscherming van de zon
- Aanleg van ontspanningsruimten voor het personeel
- Aanleg van waterplassen (vijver, plas)
- Andere:

Specifieke maatregelen voor horeca-activiteiten:

- De cliënteel laten beschikken over een siertuin waarin met de voormelde criteria rekening is gehouden
- Andere:

PRAKTIJKEN MET INDIRECTE MILIEUEFFECTEN

Bijlage VI van de Europese Verordening 761/2001¹ geeft als toelichting bij de indirecte milieuaspecten: *“Als gevolg van de activiteiten, producten en diensten van een organisatie kunnen er ook belangrijke milieuaspecten zijn waarover zij geen volledige controle kan hebben.”*

64) BESTAAN ER AANBEVELINGEN OF VEREISTEN INZAKE MILIEUVRIENDELIJKE AANKOPEN (MATERIAALLEVERINGEN, DIENSTEN, WERKEN)?

- Organisatie van het voorraadbeheer (benodigdheden, drukwerk, bederfelijke waren...) met het oog op maximale preventie van zowel afvalstoffen als nieuwe aankopen
- Kennis van het gedrag van de onderaannemers op het vlak van materiaal- en productgebruik
- Toepassing van milieucriteria bij de aankoop van benodigdheden, werken of diensten
- Ecoproducten naar voren halen in lijsten met benodigdheden
- Rekening houden met de kosten die voor de onderneming voortvloeien uit de levensduur van sommige aangekochte producten (ook rekening houden met de verwijderingskosten) en ook rekening houden met de grijze energie
- Regelmatige informatie over nieuwigheden (actief bijblijven op het vlak van ecoconsumptie)
- Dialoog met de eigenaar (van de lokalen, van het terrein) om bepaalde aspecten milieuvriendelijker te beheren
- Een lijst opmaken van uitbestede diensten:

Diensten	Impact	Maatregelen
Drukken van publicaties		
Onderhoud van HVAC- en andere installaties		
Onderhoud van stookketels		
Leveringen		
Reiniging van lokalen en uitrusting		
Wasserij		
Onderhoud van groene ruimtes		
Restaurant		
Afvalophaling		
Wagenleasing		
Andere: ...		

¹ Verordening (EG) nr. 761/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 19 maart 2001 inzake de vrijwillige deelneming van organisaties aan een communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem (EMAS).

65) WORDT BIJ HET ONTWIKKELEN VAN DE ACTIVITEITEN EN DE DOELSTELLINGEN VAN DE ONDERNEMING (GELEVERDE GOEDEREN EN/OF DIENSTEN) REKENING GEHOUDEN MET MILIEUASPECTEN?

- Milieuvriendelijke diensten aangeboden door de onderneming
- Rekening houden met milieuaspecten bij het ontwikkelen van nieuwe activiteiten of bij het wijzigen van bestaande situaties
- Vermindering van de milieu-impact tijdens de hele levensduur van het goed of de dienst: ontwerp, productie, verpakking, vervoer, gebruik, mogelijkheden op het vlak van hergebruik, recycling- en verwijdering
- Streven naar de beste beschikbare technologieën (vervanging van grondstoffen, schonere technologieën...)
- Streven naar handelwijzen die minder risico's inhouden voor het leefmilieu
- Technologische bewaking
- Andere:

ORGANISATIEGEBONDEN PRAKTIJKEN

- 66) BESTAAT ER EEN ECHTE VERANTWOORDELIJKHEID INZAKE MILIEUCOÖRDINATIE?**
- Personeel dat specifiek instaat voor milieukwesties ("milieuverantwoordelijke"): één enkele persoon voor een kleine onderneming, verschillende personen of zelfs een volledige afdeling wanneer de omvang of de aard van het bedrijf dat vereist
 - Percentage tijd dat wordt besteed aan het milieu: moet voldoende zijn in verhouding tot de grootte en de projecten van de onderneming
 - Formalisering van de verantwoordelijkheid, met duidelijke functiedefinitie of formele functiebeschrijving (coördinatie van projecten, technische expertise, communicatie...)
 - Is er een organogram opgesteld? Hiërarchische positie met:
 - mogelijkheid om informatie te ontvangen die nuttig is voor de functie (bestaan van procedures)
 - mogelijkheid om direct te communiceren met de directie
 - mogelijkheden om beslissingen te nemen
 - positie in het organogram van de milieuverantwoordelijke
 - Onderlinge afstemming tussen de bekwaamheden (bv. communicatievaardigheden) en de opdrachten van de milieuverantwoordelijke
 - Persoonlijke milieumotivatie van de milieuverantwoordelijke
 - Bestaan van een aan de functie gekoppeld budget
 - Bestaan van aan de functie gekoppelde menselijke middelen (aantal voltijdse equivalenten)
 - Bestaan van middelen om milieufacties op te zetten
 - Bestaan van middelen om acties op langere termijn vol te houden
 - Betrokkenheid van de verantwoordelijke bij de preventieprocedures (aankopen, projecten...)
 - Andere:.....
- 67) BESTAAT ER EEN DAADWERKELIJKE MILIEUBETROKKENHEID OP ALLE HIËRARCHISCHE NIVEAUS VAN DE ONDERNEMING, OOK BIJ DE HOGERE KADERLEDEN?**
- Inzet en leiderschap van de directie: belangrijke rol van de directie in het stimuleren van projecten rond het leefmilieu; effectieve en regelmatige betrokkenheid van de directie
 - Voor middelgrote en grote structuren: opzetten van transversale werkgroepen waaraan de verantwoordelijke kaderleden van de verschillende diensten deelnemen
 - Voor kleine structuren: betrokkenheid van het personeel met voorkeur voor directe contacten
 - Toekenning van de verschillende verantwoordelijkheden voor de verwezenlijking van de milieudoelstellingen van de ondernemingen op alle gebieden waar formalisering onontbeerlijk is (keuze van de onderneming), bijvoorbeeld op het vlak van

energiebeheer, afvalbeheer, beheer van de waterproblematiek in de onderneming, coördinatie van de verplaatsingen...

- Verdeling van de milieuverantwoordelijkheden in een hiërarchisch kader, gaande van de directie tot het middenkader en het uitvoerend personeel (rapportering op alle niveaus)
- Andere:

68) WORDT HET BEHEER VAN DE MILIEUVAARDIGHEDEN VAN HET BETROKKEN PERSONEEL VERZEKERD?

- Permanente educatie van de milieuverantwoordelijke(n) (milieuwetgeving, alternatieve technieken en technologieën, *Best Available Technology*...)
- Bij het in dienst nemen van de milieuverantwoordelijke(n) rekening houden met een initiële milieuoopleiding of een goede ervaring in milieuzaken
- Rekening houden met de kennis die tijdens de uitoefening van de functie of in het veld wordt verworven
- Aangepaste opleiding van het personeel, opleiding van het uitvoerend personeel, maar ook van de hogere kaderleden
- Opleiding tot gevraagde nieuwe handelingen en werkpraktijken
- Opleiding van de inkoopdienst
- Bestaan van een programma om het personeel op te leiden in de milieubekommernissen van de onderneming
- Andere:

69) BESTAAN ER PROCEDURES VOOR INTERNE MILIEUCOMMUNICATIES OM HET PERSONEEL TE MOBILISEREN (BEWUSTMAKING OF INFORMATIE)?

- Milieuaanpak van de onderneming is bij het voltallige personeel bekend
- Gebruik van alle communicatiedragers en -hulpmiddelen in de onderneming (intranet, aanplakking, berichtenbord, interne nota's, bedrijfskrant, mondelinge aanmaningen, andere)
- Bestaan van een vaste overleg- of raadplegingsstructuur
- Verzamelen van suggesties van het personeel
- Regelmatig opstellen van interne verslagen over het milieubeheer van de onderneming
- Regelmatig beleggen van vergaderingen over de follow-up van het milieubeheer
- Inwerking van nieuw personeel
- Bestaan van een communicatieplan of een strategie voor motivering van het personeel met controles en beloningen
- Andere:

70) BESTAAN ER PROCEDURES VOOR EXTERNE MILIEUCOMMUNICATIE OM KLANTEN, BEZOEKERS, LEVERANCIERS EN NABURIGE BEWONERS OF ONDERNEMINGEN TE MOBILISEREN?

- Raadpleging van buurtbewoners over hun perceptie van de hinder die verbonden is aan de activiteiten van de onderneming (verkeer, parkeren op de weg, lawaaihinder, geurhinder, werken...)
- Raadpleging en/of bewustmaking van de medehuurders, de zaakvoering, de eigenaar

- Instelling van structuren voor een vaste dialoog
- Door onderhandeling verbetering nastreven
- Andere:

71) IS HET MILIEU GEÏNTEGREERD IN HET FINANCIËLE BELEID VAN DE ONDERNEMING?

- Jaarlijks budget toegekend aan de implementatie van het milieuprogramma
- Buitengewoon budget toegekend aan de tenuitvoerlegging van milieuactie(s)
- Aanleggen van boekhoudkundige voorzieningen ter dekking van eventuele noodzakelijke kosten om het leefmilieu te verbeteren (bv. aanpassing van materiaal of sanering)
- Budgettair in aanmerking nemen van investeringen:
 - met betrekking tot de naleving van wettelijke vereisten
 - met betrekking tot een verbetering van het milieubeheer
- Bestaan in de onderneming van een analytische milieuboekhouding, onafhankelijk van de traditionele fiscale of financiële boekhouding, een boekhouding met als voorwerp alle financiële bewegingen in verband met het milieubeheer: investeringen in materiaal, R&D, overheidstoelagen, belastingen, proceskosten, kosten van studies of consultancy... waarbij zowel de kosten als de **baten** in aanmerking worden genomen (aantonen van het belang van de investeringen)
Voorbeeld: bestaan van een fysieke en financiële waterboekhouding
- Andere:

72) WORDEN DE PRINCIPES INZAKE MILIEUBEHEER EVENEENS TOEGEPAST OP DOOR DE ONDERNEMING BEHEERDE ACTIVITEITEN DIE BUITEN DE GEANALYSEERDE SITE WORDEN GEREALISEERD?

Principes analoog met die van het milieubeheer op de geanalyseerde site: vaststelling van de effecten en van de actiemogelijkheden, en ontwikkeling van actieprogramma's.

Voorbeelden

- Terugname van afval (met het oog op recycling, adequate verwijdering...)
- Milieubeheerpraktijken in parken en groene ruimten die onder bescherming staan van de onderneming
- Milieubeheerpraktijken in het goederentransport
- Milieubeheerpraktijken in onderhouds- en schoonmaakdiensten
- Milieubeheerpraktijken op de bouwplaatsen
- Andere:

73) ZIJN ER PROCEDURES VOOR HET BUNDELEN EN ANALYSEREN VAN MILIEU-INFORMATIE?

Kennis van de milieueffecten

- Bestaan van inventarissen van de grondstoffen en van de producten (kennis van de input)
- Bestaan van metingen, registratie van verontreinigende emissies (kennis van de output)
- Melding van milieu-incidenten en -ongevallen
- Invoering van interne controleprocedures

- Realisatie van een interne of externe audit (onderzoek naar de goede werking van de ingevoerde procedures)

Kennis van de regelgeving

- Vaststelling en follow-up van de reglementaire verplichtingen

Benutting van de gegevens

- Bestaan van procedures voor analyse van de verzamelde gegevens (input, output...)
- Andere:

74) WORDEN DE MILIEUPRESTATIES VAN DE ONDERNEMING GEËVALUEERD EN WORDEN ER INDICATOREN ONTWIKKELD EN GEBRUIKT?

- Toepassing van indicatoren die eigen zijn aan het bedrijf (interne rendementscriteria):
 - indicatoren van de beheerprestaties: bv. budget besteed aan het bevorderen van het openbaar vervoer en aan het stimuleren van het gebruik van openbaar vervoer
 - operationele prestatie-indicatoren: bv. hoeveelheid gebruikt water per klant, jaarlijks volume restafval
 - indicatoren van de milieutoestand (cf. effecten): bv. concentratie van een bepaalde verontreinigende stof in de afvalwaterlozingen
- Gebruik van deze indicatoren volgens een proces van het type "plan – do – check – adapt". (planning – uitvoering – controle – aanpassing)
- Andere:

* *
*

